

Wprowadzenie

Rok 2021 jest szczególnie ważny dla „Kwartalnika Pedagogicznego”, gdyż obchodzi on swoje 65-lecie istnienia. Pierwszy jego numer ukazał się w grudniu 1956 r. Od samego początku „Kwartalnik Pedagogiczny” jako publikacja Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego miała charakter ogólnopolskiego czasopisma naukowego, które poruszało ważne problemy pedagogiczne i propagowało najnowsze osiągnięcia w zakresie nauk pedagogicznych. Czasopismo było i jest kierowane do pracowników naukowych i studentów, a także wszystkich zainteresowanych sprawami pedagogiki, kształcenia, oświaty i wychowania.

Pismo to swym tytułem nawiązuje do ukazującego się w latach 1928–1939 „Kwartalnika Pedagogicznego”, którego powstanie zainicjowała Sekcja Pedagogiczna Stowarzyszenia Chrześcijańsko-Narodowego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych. W latach 1956–1991 wydawcą „Kwartalnika Pedagogicznego” było Państwowe Wydawnictwo Naukowe, zaś od 1992 r. do dzisiaj czasopismo jest publikowane przez Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Inicjatorem powołania „Kwartalnika Pedagogicznego” i jego pierwszym redaktorem naczelnym był prof. Bogdan Suchodolski, wybitny humanista, pedagog, filozof, historyk nauki i kultury, jeden z założycieli Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego. Profesor Suchodolski kierował pismem do końca 1969 r. W latach 1970–1972 funkcję redaktora naczelnego sprawował prof. Łukasz Kurdybacha, historyk wychowania, kierownik Zakładu Historii Szkolnictwa i Oświaty Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego, a także kierownik Pracowni Dziejów Oświaty PAN. W roku 1974 ukonstytuowała się nowa redakcja „Kwartalnika Pedagogicznego”, a redaktorem naczelnym został prof. Wincenty Okoń, znany w kraju dydaktyk, kierownik Katedry Dydaktyki Uniwersytetu Warszawskiego, członek PAN. Profesor Okoń pełnił funkcję redaktora

naczelnego przez 10 lat. Następnie w latach 1985–1992 redaktorem naczelnym pisma był prof. Czesław Kupisiewicz, klasyk polskiej pedagogiki, wybitny specjalista w zakresie dydaktyki, autor jednego z najpopularniejszych w Polsce podręczników do dydaktyki, były prorektor Uniwersytetu Warszawskiego i dziekan Wydziału Psychologii i Pedagogiki Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1992–2011 czasopismem kierowała prof. Andrea Folkierska, specjalistka w zakresie filozofii edukacji, kierująca Pracownią Filozoficznych Podstaw Edukacji. W 2004 r. z inicjatywy prof. Folkierskiej została powołana Rada Konsultacyjna czasopisma złożona z przedstawicieli pedagogiki zachodnioeuropejskiej – głównie niemieckiej, angielskiej, irlandzkiej i izraelskiej. To otwarcie na współpracę zagraniczną było kontynuowane podczas pracy kolejnych redaktorów, profesorów: Mirosława S. Szymańskiego, dydaktyka i dziekana Wydziału Pedagogicznego, który pełnił funkcję redaktora naczelnego „Kwartalnika Pedagogicznego” w latach 2012–2013 oraz Adama Fijałkowskiego, historyka wychowania, który był redaktorem naczelnym pisma od października 2013 r. do lutego 2021 r.

Od marca 2021 r. czasopismo jest prowadzone przez nowo powołaną Radę Redakcyjną, którą jako redaktor naczelna kieruje prof. zw. dr hab. Joanna Madalińska-Michalak. W skład rady wchodzi: dr hab. prof. ucz. Grzegorz Szumski, dr hab. prof. ucz. Elżbieta Durys, dr hab. Agnieszka Naumiuk i dr Joanna Dobkowska. Sekretarzem redakcji jest mgr Paulina Nowak. Rada już na swoim pierwszym zebraniu uzgodniła, że będzie się starała kontynuować chlubne tradycje czasopisma poprzez jeszcze silniejsze otwarcie na współpracę zagraniczną oraz skupiła swoją uwagę na określeniu zadań i nowej organizacji „Kwartalnika Pedagogicznego” jako czasopisma naukowego.

Jedną z najpilniejszych spraw było powołanie nowej Rady Naukowej czasopisma. Wśród zaproponowanych przez Radę Redakcyjną członków Rady Naukowej „Kwartalnika Pedagogicznego” znaleźli się:

1. Prof. Michael Apple, the John Bascom Professor of Curriculum and Instruction and Educational Policy Studies at the University of Wisconsin–Madison and Distinguished Professor of Educational Policy Studies at Northeast Normal University in China, USA i Chiny;
2. Prof. Gert Biesta, Maynooth University, Ireland, The University of Edinburgh, UK, the University of Humanistic Studies, Holandia;
3. Prof. Maria Assunção Flores, University of Minho, Portugalia;
4. Prof. A. Lin Goodwin, University of Hong Kong, Hongkong;
5. Prof. Eric Mangez, University of Louvain, Belgia;
6. Prof. Joe O’Hara, Dublin City University, Irlandia;
7. Prof. Qing Qu, University College London, Wielka Brytania;

8. Prof. Barbara Schneider, John A. Hannah University Distinguished Professor in the College of Education and the Department of Sociology, USA;
9. Prof. dr hab. Agnieszka Cybal-Michalska, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu;
10. Dr hab. Anna Odrowąż-Coates, prof. APS, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie;
11. Prof. dr hab. Krzysztof Rubacha, Uniwersytet Mikołaja Kopernika;
12. Prof. dr hab. Bogusław Śliwowski, Uniwersytet Łódzki;
13. Prof. dr hab. Tomasz Szkudlarek, Uniwersytet Gdański.

Wszyscy zaproponowani członkowie Rady Naukowej zostali pozytywnie zaopiniowani przez Radę Wydziału Pedagogicznego w czerwcu br. Członkowie Rady Naukowej to uczeni o silnej pozycji naukowej, wyrażający chęć współpracy z Radą Redakcyjną „Kwartalnika Pedagogicznego” na rzecz przyczyniania się do rozwoju czasopisma. Mają oni bogaty i szeroko znany dorobek publikacyjny (co potwierdza, chociażby, wskaźnik cytowań), prowadzą badania, których wyniki istotnie wpływają na rozwój nauk społecznych, a zwłaszcza pedagogiki. Posiadają wiedzę w zakresie problematyki i sposobów poszukiwań naukowych, wpisujących się w profil „Kwartalnika Pedagogicznego” oraz mają doświadczenie w pracach komitetów naukowych i/lub komitetów redakcyjnych czasopism, w tym periodyków o szerokim kręgu oddziaływania w nauce światowej.

Nowo ukonstytuowana Rada Redakcyjna „Kwartalnika Pedagogicznego” postanowiła, że zasadniczym zadaniem czasopisma będzie przede wszystkim upowszechnianie najnowszych, oryginalnych wyników badań dotyczących edukacji i jej uwarunkowań oraz popularyzacja pedagogiki w Polsce, krajach europejskich i na świecie. Rada uznała także, że w „Kwartalniku Pedagogicznym” będą publikowane recenzowane teksty w języku polskim i języku angielskim (rada odchodzi od publikowania tłumaczeń prac obcojęzycznych). Na łamach „Kwartalnika Pedagogicznego” mają ukazywać się teksty wyłącznie w formie artykułów oryginalnych, artykułów przeglądowych oraz artykułów recenzyjnych. Zrezygnowano z publikowania sprawozdań z odbytych konferencji, zarówno ogólnopolskich, jak i zagranicznych.

Do współpracy z „Kwartalnikiem Pedagogicznym” są zapraszani naukowcy polscy i naukowcy zagraniczni związani z pedagogiką, jak i reprezentanci innych dyscyplin naukowych. Nowo powołanej redakcji „Kwartalnika Pedagogicznego” zależy zwłaszcza na tym, by na łamach czasopisma konfrontowane były perspektywy, z jakich na te same bądź zbliżone zagadnienia z zakresu pedagogiki spoglądają przedstawiciele różnych dziedzin nauki. Na jednym z pierwszych

zebrań rady redakcji podjęto decyzję o wydawaniu również numerów specjalnych (tematycznych), w których prezentowane będą badania nad tym, w jaki sposób konteksty globalne, europejskie i regionalne oddziałują na pedagogikę oraz jak wpływają na podejmowane przez nią zagadnienia.

„Kwartalnik Pedagogiczny” jest czasopismem punktowanym, umieszczonym w bazach indeksacyjnych European Reference Index for the Humanities (ERIH), Central and Eastern European Online Library (CEEOL), The Central European Journal and Social Sciences and Humanities (CEJSH) oraz POL-index i Google Scholar. Celem obecnej Rady Redakcyjnej jest umieszczenie czasopisma w bazach indeksacyjnych Scopus i Web of Science. W związku z tym położony został nacisk na wprowadzanie standardów wymaganych przez te bazy i publikowanie artykułów, które są zgodne z zakresem i celami „Kwartalnika Pedagogicznego” oraz mają szczególne znaczenie dla rozwoju wiedzy naukowej i są istotne dla społeczności akademickiej w ramach pedagogiki. Jako ważne zadanie uznano promocję czasopisma poprzez jego stronę internetową. Strona ta ma służyć nie tylko do prezentacji „Kwartalnika Pedagogicznego”, ale również do budowania społeczności naukowej. Postanowiono więc zadbać o rozwinięcie strony internetowej czasopisma, w tym stworzenie strony czasopisma w języku angielskim. Na stronie tej będą publikowane wybrane wyniki badań naukowych prezentowane w artykułach oraz zamieszczane najnowsze badania dotyczące tematyki czasopisma. Strona ma służyć także jako forum do dyskusji. Czasopismo będzie miało swoje miejsce w mediach społecznościowych. Redakcja „Kwartalnika Pedagogicznego” podjęła także decyzję dotyczącą korzystania z platformy dla czasopism naukowych ICI Publishers Panel w celu ułatwienia przeprowadzania procesu redakcyjnego i dla większej transparentności działań.

Na czerwcowym posiedzeniu Rady Redakcyjnej podjęto decyzję o poparciu stanowiska jednego z najstarszych i najbardziej prestiżowych pedagogicznych towarzystw naukowych – American Education Research Association (AERA). Wyraża ono uznanie dla kreatywności, wytrwałości i dla ciężkiej pracy nauczycieli w czasie pandemii COVID-19 oraz przedstawia przyjęte zobowiązanie do kontynuowania badań nad edukacją i jej uwarunkowaniami, nad rozwojem i uczeniem się uczniów i nauczycieli, a zwłaszcza nad pracą nauczycieli i dyrektorów szkół. AERA zwraca uwagę na konieczność upowszechniania wyników tychże badań, nie tylko dla rozwoju naukowej wiedzy pedagogicznej, ale także dla tworzenia warunków, które umożliwią wychowawcom, dzieciom i młodzieży rozwój teraz i w przyszłości. Stanowisko AERA zostało przekazane do publicznej wiadomości 30 kwietnia 2021 r. i zostało wydane w związku ze zbliżającym się końcem niezwykle trudnego roku szkolnego 2020/21.

Jako nowo powołanej Radzie Redakcyjnej „Kwartalnika Pedagogicznego” jest nam niezmiernie miło oddać pierwszy numer redagowanego obecnie przez nas czasopisma. Na numer ten składa się siedem artykułów napisanych przez naukowców polskich i zagranicznych. Teksty te podejmują niezwykle ważne problemy pedagogiczne. Ich rozwiązania przyczyniają się zarówno do poszerzenia wiedzy teoretycznej z zakresu pedagogiki, jak i ukazania naszego sposobu myślenia o prowadzeniu badań pedagogicznych oraz metodologii i metodach tych badań.

Pierwszy artykuł – autorstwa Wandy Dróźki, zatytułowany *Biograficzno-pokoleniowe rysy w narracjach nauczycieli na tle przemian w minionym trzydziestoleciu*, przedstawia problem generacyjnych przemian w zawodzie nauczyciela w Polsce. Podstawą prezentowanych przez autorkę analiz i rozważań są pamiętnikarskie i autobiograficzne narracje nauczycieli, które zostały przez nią zgromadzone oraz opracowane naukowo w wyniku kolejnych edycji badań, począwszy od 1989 r. aż po 2016 r. Narracje te ukazują problemy, napięcia i przekształcenia w sferze edukacji i roli nauczyciela na przestrzeni minionego trzydziestolecia po zmianie ustroju w Polsce. Widziane oczyma kolejnych generacji nauczycieli, na tle ich historii życia oraz doświadczeń i dokonań zawodowych, stanowią one zapis skali przemian, jakie się dokonały w okresie transformacji. Mogą one świadczyć o nieuniknionej zmianie pokoleniowej w zawodzie i w społeczności nauczycieli. Badania pokazują, że z zawodu nauczyciela odchodzi pokolenie urodzone w latach 50. i 60. XX w. zaangażowane w demokratyczne przemiany w Polsce na przełomie lat 80. i 90., uczestniczące w ruchu społecznym „Solidarność”, tzw. etosowe, wychowane i wykształcone w poczuciu silnego społecznego zobowiązania. Do zawodu wchodzi zaś młodzi nauczyciele, urodzeni w latach 90. i późniejszych, pokolenia wolnej, demokratycznej Polski, z bardziej pragmatycznym nastawieniem do życia i pracy zawodowej w szkolnictwie, pokolenia sieci, nieograniczonego wyboru, otwartego globalnego dostępu do informacji i dóbr.

Kolejny artykuł, autorstwa Dariusza Zająca, nosi tytuł: *Kompetencje moralne nauczycieli – prolegomena*. Prezentowane przez autora analizy, zgodnie z tytułem artykułu, koncentrują się na kompetencjach moralnych nauczycieli, wpisując się tym samym w problematykę moralnego wymiaru zawodu nauczyciela. Wymiar ten przesądza o jakości pracy nauczycieli. Stąd też podejmowanie studiów i analiz w tym zakresie ma swoją rangę i znaczenie w obszarze dyscypliny, jaką stanowi pedagogika. Celem prezentowanych przez autora dociekań jest nakreślenie sposobów pojmowania terminu: kompetencje moralne nauczyciela.

W artykule przeprowadzono analizę literatury zajmującej się tym przedmiotem badań, w oparciu o którą dokonano eksplikacji tej kategorii, która, podobnie jak kategoria kompetencji, nie jest określana w sposób jednoznaczny. Dokonana analiza tej kategorii pociąga za sobą konieczność zwrócenia wnikliwszej uwagi, zarówno w kontekście teoretycznym, jak i również praktycznym, na kompetencje moralne nauczycieli, prowadzenia wokół nich pogłębionych badań naukowych, tym samym wzbogacając dotychczasowy dorobek myśli pedeutologicznej.

Justyna Dobrołowicz w artykule *Nauczyciel w czasie edukacji zdalnej w polskich tygodnikach opinii. Analiza dyskursu* skupia się na rozpoznaniu sposobów, w jakie opiniotwórcza prasa przedstawia nauczycieli i wykonywaną przez nich zdalną pracę z uczniami. Autorka założyła, że poprzez konstruowanie prasowych wypowiedzi: poruszanie lub przemilczanie pewnych tematów, używanie konkretnych form lingwistycznych – dziennikarze wpływają na to, co czytelnicy myślą o polskich nauczycielach, jak oceniają ich stosunek do pracy oraz jej efekty. Problemy poruszane w badaniach mieszczą się w obszarze zainteresowań pedeutologii subdyscypliny pedagogicznej badającej nauczyciela i wykonywany przez niego zawód. Autorka przedmiotem swoich badań uczyniła prasowy dyskurs rozumiany jako działanie komunikacyjne, w wyniku którego uczymy się w pewien sposób myśleć o świecie. Niewątpliwie poznanie prasowego dyskursu o nauczycielach, jest sprawą nader ważną, gdyż sposób pisania o tej grupie zawodowej ma wpływ na to, jak inni postrzegają tę grupę zawodową i jak się wobec niej zachowują. Metodą analizy wybranych do badania 18. prasowych tekstów była krytyczna analiza dyskursu, która posłużyła do odpowiedzi na następujące pytanie badawcze: jakich środków językowych użyto w dyskursie na temat zdalnej pracy nauczyciela i jakie mogą być efekty tego dyskursu. Badania pokazały, że w analizowanych przez autorkę tekstach o zdalnej edukacji, stosowane są głównie wyrażenia o jednoznacznie negatywnym nacechowaniu semantycznym, co w efekcie prowadzi do dyskredytacji nauczycieli oraz kształtuje przekonanie o kryzysowej sytuacji w edukacji.

Gisselle Tur Porres i Washington Ires Correa w artykule: *Re-thinking teachers' body awareness to support well-being and resilience practices during COVID-19* podjęli namysł nad pojęciem świadomości ciała w celu wspierania dobrostanu i odporności nauczycieli, co ma swoje szczególne znaczenie w czasie pandemii COVID-19, która spowodowała, że nauczyciele doświadczają wysokiego poziomu stresu i presji, by móc radzić sobie z obecnymi warunkami pracy. Depresja i lęk związane z wypełnianiem przez nauczycieli ich obowiązków zawodowych

były przedmiotem wielu badań na całym świecie. Prowadzone są m.in. badania nad dobrostanem z różnych perspektyw, badania nad zdrowiem psychicznym, dobrostanem emocjonalnym i duchowym. Jednak nieliczne badania odnoszą się do doświadczeń i świadomości ciała w wymiarze holistycznym ze zwróceniem uwagi na rozwijanie dobrostanu i praktyk odpornościowych oraz rozwijanie stanu umysłu i ciała – rozwijanie ciała rozumiane szeroko, nie tylko jako dbałość o lepszą kondycję fizyczną. Pomimo że obecnie pojawia się coraz więcej artykułów przeglądowych i studiów badawczych, odnoszących się do dobrostanu i praktyk w zakresie odporności w edukacji, istnieje potrzeba badań w zakresie doświadczeń ciała w celu wspierania wyzwań, z którymi mierzą się nauczyciele podczas pandemii COVID-19. Niniejszy artykuł ma na celu przegląd literatury na temat koncepcji dobrostanu i pokazanie, jak można wspierać ów dobrostan nauczycieli w czasie pandemii COVID-19. Jednocześnie podjęte są tutaj rozważania na temat świadomości ciała w edukacji oraz odporności (*resilience*) w kontekście warunków dobrostanu nauczycieli. W zakończeniu są przedstawione krytyczne uwagi na temat doświadczeń związanych z ciałem w edukacji po pandemii COVID-19 oraz wskazana jest potrzeba ponownego przemyślenia praktyk związanych z dobrostanem i praktykami w zakresie odporności w społeczności szkolnej, by stawić czoła czasom niepewności.

Maddalena Cannito i Anna Odrowąż-Coates w pracy: *Fatherhood and the Nexus of Gendered Attitudes Towards Domestic Violence amongst Future Teachers in Poland* pokazują, że postawy wobec ojcostwa i praktyk rodzicielskich zmieniają się szybciej niż postawy społeczeństwa polskiego wobec przemocy domowej i stereotypów płci. Koncentrując się na empirycznym studium przypadku jako metodzie zbierania danych, autorki wykorzystały kwestionariusz ankiety skierowany do przyszłych nauczycieli, aby zbadać postawy wobec ojcostwa, archetypów męskości/kobiecości i przemocy w związkach intymnych. Badania pokazują, że stereotypy płciowe oraz postawy wobec przemocy domowej i zaangażowania ojcowskiego są ze sobą silnie powiązane, a jednak zmiany społeczne w tych obszarach następują w różnym tempie, w każdym z tych obszarów, ze względu na różnice w akceptowaniu przez społeczeństwo nowych norm. Podczas gdy wiele badań sugeruje, że zaangażowanie ojcowskie ma pozytywny wpływ na zmniejszenie zachowań agresywnych, autorki stawiają tezę, że zmiana wzorców ojcostwa wpływa pozytywnie na zmniejszenie społecznej tolerancji przemocy domowej. Jednak, jak pokazuje przedstawione w artykule badanie, muszą temu towarzyszyć zmiany w postrzeganiu stereotypów płci, w tym postaw wobec ojcostwa.

Kolejny artykuł pod tytułem *Explanatory potential of the concepts of transculturation/transculturality in intercultural education* autorstwa Jadwigi Romanowskiej koncentruje się na przedstawieniu potencjału eksplanacyjnego pojęcia transkulturacyjnej w edukacji międzykulturowej. Autorka podkreśla, że obecna sytuacja migracyjna w Europie dowodzi potrzeby nowych strategii edukacyjnych i towarzyszących im propozycji teoretycznych. Koncepcja transkulturacyjnej/transkulturowości może być jedną z teoretycznych odpowiedzi na tę potrzebę. W kontekście zmieniającej się zglobalizowanej rzeczywistości, która stawia nowe wyzwania dla systemów edukacji na całym świecie, autorka omawia dwie propozycje: transkulturacyjną w ujęciu Fernando Ortiza oraz koncepcję transkulturowości i tożsamości transkulturowej Wolfganga Welscha. Uzupełnia je pomysłem transkulturowych studiów społecznych Dirka Hoerdera oraz diagnozą Ludmiły Gorbunovej. Następnie opisuje dwa międzynarodowe projekty badawcze, w których biorą udział polscy badacze, a które zdaniem autorki mają charakter transkulturowy. W podsumowaniu zostały wykazane najważniejsze elementy omawianych propozycji – ukazują one potencjał wyjaśniający kategorii transkulturacyjnej/transkulturowości w edukacji międzykulturowej.

Przedkładany Czytelnikom numer „Kwartalnika Pedagogicznego” zamyka niezwykle ciekawy artykuł młodej badaczki – Angeliki Cieślikowskiej-Ryczko pod tytułem *Badania biograficzne rodzin więźniów. Refleksja metodologiczna*. Artykuł poświęcony jest problematyce kryzysu penitencjarnego rodzin, w szczególności szeroko rozumianym relacjom rodzicielskim uwikłanym w doświadczenie uwięzienia. W toku projektowania i realizacji badań, rodziny osób osadzonych w zakładach karnych zostały uznane za środowisko w specyficzny sposób „niewidzialne i niedostępne w polu badawczym”. W prezentowanych badaniach autorka dąży do ukazania wybranych dylematów metodologicznych, jakie można napotkać na drodze realizacji badań biograficznych z udziałem środowisk trudnodostępnych, nierzadko marginalizowanych i naznaczonych przestępczością. Wprowadzenie teoretyczne pracy jako poszerzona definicja kryzysu penitencjarnego pozwoliło autorce na scharakteryzowanie dominujących nurtów i kierunków badań nad rodzinami więźniów. W swoich rozważaniach autorka skupia się na wybranych problemach realizacji badań jakościowych (w szczególności biograficznych) w tzw. trudnym terenie. Na tle literatury przedmiotu zaprezentowała własne podejście metodologiczne oparte na założeniach socjologii interpretatywnej. Wykorzystując potencjał techniki autobiograficznego wywiadu narracyjnego, zebrała bogaty materiał empiryczny, obejmujący wywiady z dorosłymi dziećmi więźniów oraz z rodzicami osób osadzonych w zakładach karnych. Obserwacje zdobyte zarówno w toku projektowania badań, jak

i realizacji procesu analitycznego odsłoniły możliwości, jakie stwarza ta metoda, a także związane z nią zagrożenia. W kluczowej części artykułu zostały przedstawione wnioski na temat roli i pozycji badacza w pozyskiwaniu autobiograficznych narracji.

Należy żywić nadzieję, że zgromadzone w niniejszym numerze „Kwartalnika Pedagogicznego” artykuły spotkają się z żywym odzewem ze strony Czytelników.

Joanna Madalińska-Michalak

Redaktor naczelna „Kwartalnika Pedagogicznego”